

ספר משלי פרק יא פסוק ה
צְדָקַת תְּמִים תִּישֶׁר דְּרָכּוֹ וּבְרָשָׁעָתוֹ יִפֹּל רָשָׁע:

ביאור הגר"א - משלי פרק יא פסוק ה

צדקת תמים תישר דרכו – תם הוא ההולך בתמימות כמ"ש למעלה [פרק זה, ג] וזה ההולך בתמים אינו סומך על שכלו כלל, ולדרך התורה צריך גם השכל כמ"ש חז"ל [ברכות יז, א] "לעולם יהא אדם ערום ביראה" ועי"ז אפשר להיות שיכשל, אך צדקתו מגין עליו שתישר דרכו, שיהא דרכו בשכל ג"כ אף שהוא תם. וברשעתו יפול רשע – והרשע שנופל ונכשל בדרכי תורה הוא ע"י הרשעה שעשה מתחלה זה גרם לו שיטעה ויפול כמ"ש [חגיגה טו, ב] באלישע אחר, ובדואג ואחיתופל שטינא היה בלבם ועי"ז נפלו. ורשע הוא היפוך התם כמ"ש למעלה [משלי ב, כב ומשלי ט, ז] וכמ"ש תם ורשע הוא מכלה [איוב ט, כב: אחת היא על כן אַמְרֵי תָם וְרָשָׁע הוּא מְכָלָה].¹

מדרש רבה בראשית פרשה ס פסקה יב

"ויאמר אחיה ואמה תשב הנערה אתנו" – ובתואל היכן הוא? ביקש לעכב וניגף בלילה הה"ד (משלי יא, ה) צדקת תמים תיישר דרכו: צדקת תמים – זה יצחק, תיישר דרכו – של אליעזר, וברעתו ידחה רשע – זה בתואל שניגף בלילה.

ספר משלי פרק יא פסוקים ו

צְדָקַת יִשְׂרָאֵל תִּצְלִים וּבְהוֹת בְּגָדִים יִלְכְּדוּ:

ביאור הגר"א - משלי פרק יא פסוק ו

צדקת ישראל תצילם – ישר הוא ההולך בשכלו אך בדרך הישר שלא סר מן דרך התורה ימין ושמאל, אלא שם מדותיו בשכלו. וזהו ההולך בשכלו בקל יוכל לנטות מהתורה מחמת שהוא סומך על שכלו, אך צדקתו עומדת עליהם ותצילם שלא ילכדו. ובהוות בוגדים ילכדו – בוגדים הוא היפוך ישרים, שסומכים על שכלם ובוגד בה'. (וסוד הענין כי המדות נקראים בגדים שהן סוד תיקונם דזעיר אנפין גי' בגד [היינו ש"בגד" גימטריא 9] וכשהן ט' עדיין יש בהן אחיזה לס"א בסוד [איוב יג, כח] כבגד יאכל עש כי המדות הן טוב ורע, וזה נק' בוגד וז"ס [ישיעה כד, טז] ובגד בוגדים בגדו

---

1. ראה פירושו על פי המלבי"ם שם ד"ה אחת היא – לכן שב שנית להחליט שאין השגחה פרטית אשר תדין את האדם לפי מעשהו, כי האדם מוכרח במעשיו, רק הנהגה אחת היא בעולם היא הנהגה הכללית הקצובה כפי המערכה וכפי צורך הנהגה הכללית, והנהגה זאת אחר שהיא מוכרחת לפי הסבות הקיימות הבלתי משתנות אינה מבחנת בין טוב לרע, רק תם ורשע הוא מכלה – שההפסד הכללי המוטבע בחומר לא יבחין בין תם לרשע. עכ"ל.

שהבוגדים ג"כ לובשין אלו המדות)
וזהו בהוות בוגדים שזה הבוגד ההולך בשכלו אף ששובר גם הוא המדות – באותה
השבירה עצמה ילכדו מפני שהוא בוגד.
ולשון הות הוא מלשון שבירה, כמו [יחזקאל ז, כו] הוה על הוה תבא גו'.

[הוה על הוה תבוא ושמעה אל שמועה תהיה ובקשו חזון מנביא ותורה תאבד מפהן ועצה
מזקנים. ורש"י שם: מאורע על מאורע הויה אחר הויה ומנחם חברו לשון שבר.]

ואמר כאן ילכדו ואצל התם אמר יפול, שהתם הוא בתמימות ואינו הולך במקום שרשת
יצה"ר פרושה, לכן אי אפשר לו שילכד אך אפשר שיפול שלא במתכוין.
וכן הרשע, שהיפוך התם, הוא נופל שלא במתכוין שטועה בדבר והוא מחמת רשעת
שהיה בו תחילה כנ"ל.
אבל הישרים שהולכים בדרך השכל ושכל אנושי קרוב מאוד לרשת היצה"ר שינטה
מדרך התורה ובקל יכול להלכד ברשתו ולכן אומר ילכדו:

ספר משלי פרק יא פסוק ז

במות אדם רשע תאבד תקוה ותוחלת אונים אבדה:

ביאור הגר"א – משלי פרק יא פסוק ז

במות אדם רשע תאבד תקוה. כבר כתבתי [למשלי י, כח²] שתקוה הוא בזמן קרוב
ותוחלת הוא בזמן רחוק. וזה האדם רשע מקוה שיהיה הטוב לו לעצמו וזהו תקוה
שמקוה שיהיה לו תיכף וכשימות יאבד התקוה.
ותוחלת אונים אבדה. ומה שהיה מיחל שיהיה טוב גם לבניו שישארו אחריו וזהו תוחלת
שהוא לזמן רחוק וגם הבנים מצפין שיבא הטוב להם וזהו תוחלת אונים מה שהאונים
שהם בניו מיחלים או מה שהוא מיחל שיהיה לאונים, שהם בניו, אבדה במותו.

2. משלי י. כח: תוחלת צדיקים שמחה ותקות רשעים תאבד: ובביאור הגר"א שם: תוחלת צדיקים
שמחה תוחלת הוא מה שאדם מצפה שיבא אח"ז, וכמ"ש תוחלת ממושכה. ותקוה הוא מה
שהאדם מצפה שיבא לו תיכף ובזמן קרוב הוא מצפה. והיינו שהצדיקים אינם מצפים ליטול שכרם
בעה"ז רק מיחלים לאלהיהם שיתן להם שכר טוב בעה"ב. וזה שתוחלת צדיקים לשמחה כמ"ש
אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה. ותקות רשעים תאבד מהם שהם מקוים ליקח תיכף אף זה
תאבד כי דרך רשעים תאבד. עכ"ל.

וראה גם משלי יא, כג: תאות צדיקים אך טוב תקנות רשעים עברה. ובביאור הגר"א שם: תאוות
צדיקים אך טוב כלומר שהצדיקים אינן מתאווין לא לדבר הערב ולא לדבר המועיל אך לדבר שהוא
טוב בעצם והן המצות ומדריכין את המדות והתורה לקיום המצות ותקות רשעים עברה
שהרשעים אינן חפצים רק שיהא להם ערב תיכף לכן אמר תקוה שתקותן שיהא להם ערב בעה"ז
אבל אפילו בעה"ז תקותם לעברה ואינן משיגין תאותן. עכ"ל.

וסוד במות אדם רשע וגו' הוא סוד [עמוס ב, ו] על שלשה פשעי ישראל וגו', וכמ"ש בתקונים [הוא ענין הג' גלגולין ראה תיקוני זוהר דף עו, ב ובדף קטו, א ובדף קיד, ב].

מדרש רבה קהלת פרשה ז פסקה כג

(א) ט"ו-- "את הכל ראיתי בימי הבלי" שאלו את שמואל הקטן מהו דכתיב יש צדיק אוֹבד בצדקו? אמר להם גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שהצדיק עתיד לבא לידי מייט. אמר הקב"ה עד שהוא בצדקו אסלקנו שנאמר יש צדיק אוֹבד בצדקו, ויש רשע מאריך ברעתו. כל זמן שאדם חי הקב"ה מצפה לו לתשובה. מת – אבדה תקותו, שנאמר (משלי י"א) "במות אדם רשע תאבד תקוה."

רבנו בחיי על במדבר פרק ח פסוק ב

וזהו שאמר שלמה ע"ה (משלי יא, ז) "במות אדם רשע תאבד תקוה," לא אמר "במות רשע" אלא "במות אדם רשע," לבאר כי הנמשך אחר תולדות האדמה ומשתקע בתאוות הגופניות נקרא רשע, ועל כן במותו תאבד תקותו עמו כי לא היתה תקותו כי אם בעניני גופו לא בעניני נפשו, ומפני זה באבדן גופו תאבד תקותו.